

**PRAVNI FAKULTET
UNIVERZITETA U TRAVNIKU**

**PREDMET: PRIVREDNO PRAVNI SISTEM
I POLITIKA**

PROFESOR: DOC. DR. EDIN ARNAUT

II SEMESTAR, 2015/2016.

**PRAVNI FAKULTET
UNIVERZITETA U TRAVNIKU**

**PREDMET: PRIVREDNO PRAVNI SISTEM
I POLITIKA**

PREDAVANJE - I I I

PROFESOR: DOC. DR. EDIN ARNAUT

**PRAVNI FAKULTET
UNIVERZITETA U TRAVNIKU**

**TRŽIŠTE I DRŽAVA U EKONOMSKOJ
POLITICI**

**(TEORIJSKE KONCEPCIJE EKONOMSKE
POLITIKE)**

Doc. dr. sc. Edin Arnaut

TRŽIŠTE I DRŽAVA U EKONOMSKOJ POLITICI

- **Odnos tržišta i države**
- Dva osnovna pristupa: liberalizam i državni intervencionizam
- Teorijske koncepcije ekonomske politike
 - a) Teorijske koncepcije do XX stoljeća
 - 1) Merkantilizam**
 - 2) Liberalizam**
 - b) Teorijske koncepcije XX stoljeća
 - 1) Keynesijanizam**
 - 2) Monetarizam**
 - 3) Ekonomija ponude**
 - 4) Nova klasična makroekonomija**

MERKANTILIZAM

prva aktivna ekonomska uloga u svijetu

- XV-druga polovina XVIII stoljeća – prva koncepcija EP koja ukazuje na metode uvećavanja bogatstva zemlje
- Plemeniti metali – cilj privređivanja i sredstvo uvećavanja bogatstva zemlje.
- Ekonomska politika državnog intervencionizma kroz metode uvećavanja količine plemenitih metala:
 - a) otvaranje rudnika**
 - b) vanjska trgovina – veći izvoz, manji uvoz**
 - c) naplata prevoznih usluga**
 - d) geografska otkrića**

EKONOMSKA POLITIKA LIBERALIZMA

- EP suprotna i sukobljena merkantilizmu (od druge pol. XVIII st.-1930-ih godina)
- Liberalizam: prirodni poredak, načelo laissez faire – nesputani individualizam
- Država u ulozi noćnog čuvara
- Funkcije države

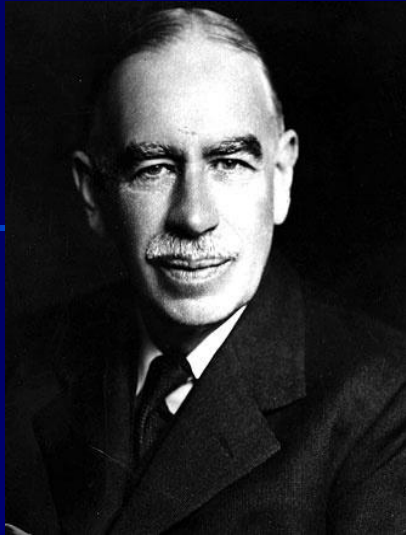
Opće funkcije	Posebne funkcije
<ol style="list-style-type: none">1) Zaštita privatne svojine2) Garancija slobode ugovaranja3) Pravno reguliranje općih uvjeta odvijanja ekonomskih tokova4) Prinudno izvršavanje svih ugovora5) Obezbjedenje stabilnosti novca	<ol style="list-style-type: none">1) Javne službe2) Državna odbrana3) Izuzetno – javni radovi

KEYNESIJANIZAM

- Odbacivanje Sayevog zakona tržišta i opredjeljenje za državnu intervenciju
- **Ključne pretpostavke**
 - a) u kratkom roku proizvodnju i zaposlenost, odn. ekonomski rast, dominantno determiniraju faktori na strani potražnje
 - b) mjere monetarne i fiskalne politike služe za suzbijanje inflacije i nezaposlenosti
- **Mjere EP keynesijanizma:**
 - 1) Preraspodjela nacionalnog dohotka (progresivno porezivanje i socijalni transferi)
 - 2) Politika kamatnih stopa (CB); visoke kamate destimuliraju investiranje u stanju pune zaposlenosti, dok ih niske kamatne stope stimuliraju u uvjetima nepotpune zaposlenosti
 - 3) Održavanje stabilnosti novca (emisiona politika CB je ključna za obezbjeđenje količine novca u opticaju)
 - 4) Aktivna proračunska/budžetska politika
 - 5) Destimuliranje štednje rentijera preko visokih poreza dohodaka od kamata (osim u punoj zaposlenosti)
 - 6) Stimuliranje svih oblika potrošnje osim u situaciji pune zaposlenosti

John Mainard Keynes

(1883-1946)

Engleski ekonomist , višestrani genij iz područja matematike, filozofije i ekonomije. Bio je savjetnik guvernera Bank of England, izdavač cijenjenih ekonomskih časopisa, skupljač umjetnina i nadasve uspješan špekulant. On je bio jedan od rijetkih ekonomista koji se obogatio berzovnim spekulacijama

J. Keynes je bio zagovornik državne intervencije u privredu s ciljem sprečavanja negativnih efekata recesije i depresije. Prva praktična primjena tih ideja bio je New Deal u SAD pod administracijom Franklina Roosevelta.

Keyness ne samo da je objasnio što se u tadašnjoj ekonomiji događalo nego je i ponudio put za izlaz tj. kako izbjeći sadašnju depresiju i kako ju izbjeći za buduća vremena.

Keynes je uveo dvostruku promjenu u odnosu na dotadašnje ekonomsku misao:

- a) Utvrdio je da visoka nezaposlenost i nedovoljno iskorišteni kapaciteti mogu opstati u tržišnim ekonomijama
- b) Da vladina ekonomska politika može uticati na proizvodnju i zaposlenosti i da se skрати ekonomska kriza

KEYNES I KEYNESIJANCI

- Nakon 1930-ih godina, a u univerzitetskim programima nakon Drugog svjetskog rata, ekonomska nauka se grana u dva osnovna pravca: mikroekonomiku i makroekonomiku, od kojih se mikroekonomika fokusira na ponašanje pojedinačnih ekonomskih subjekata i mikroekonomskih veličina, a makroekonomika na ponašanje ekonomije jedne zemlje kao cjeline i makroekonomskih veličina.
- Dok je Keynes utemeljivač moderne makroekonomike, tvorac termina „micro-dynamics“ i „makro-dynamics“ od kojih vode porijeklo nazivi makroekonomija i mikroekonomija je Ragnar Friš (A.R. Frisch) 1933. godine (R. Friš je nosilac Nobelove nagrade za ekonomiju 1969.)
- Keynesove teorijske postulate, date u njegovoj pomenutoj knjizi iz 1936. godine dalje su razrađivali njegovi **sljedbenici – *keynesijanci***.

MONETARIZAM

- **Od 1960-ih godina kao antiteza keynisijanizmu: tržišna ekonomija je samoregulirajuća, a privreda je dugoročno u ravnoteži**
- **Insistiranje na adekvatnom monetarnom i fiskalnom ponašanju**
- **Ne prihvaća se deficitno financiranje i neuravnotežen proračun**
- **Primarni izvor fluktuacije GDP i inflacije je promjene ponude novca**
- **Zalažu se za stabilnu i dugoročnu monetarnu politiku i konstantnu stopu monetarnog rasta ("brz rast novca dovodi do inflacije a spor rast novca do recesije")**

TEORIJA EKONOMIJE PONUDE

Supply side economics

- U centru pažnje agregatna ponuda (AD) – privatno poduzetništvo- zapošljavanje- smanjenje inflacije
- Naglašavanje potrebe poticanja ponude čime se reguliraju privredna kretanja i antiinflacioni učinci.
- **Temeljne karakteristike**
 - 1) odstupanje od keynesijanske politike upravljanja tražnjom
 - 2) stavljen je akcenat na motivaciju i učinke ponude
 - 3) zalaganje za smanjenje poreza
- **Temeljne ekonomske politike**
 - 1) fiskalna politika (u vidu smanjenja poreza)
 - 2) smanjenje socijalnih davanja i subvencija

NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA

- Od 1970-ih godina zamjenjuje monetarizam i dugo je smatrana varijantom **monetarizma**, ali danas se smatra da se radi o novoj školi – **Školi racionalnih očekivanja**)
- Zalaganje za slobodno tržište i odbacivanje državnog intervencionizma
- **Središnji fokus na odnosu ekonomskih subjekata prema promjenama u budućnosti – očekivanjima**
- **Ekonomski subjekti se uvijek ponašaju racionalno**
- **Kao instrumenti ekonomske politike upotrebljava se i fiskalna politika i monetarna politika**

HISTORIJSKI USPOSTAVLJANI ODNOSI DRŽAVE I TRŽIŠTA

Dosadašnji pristupi:

- 1) **Do 1914. godine** – klasična liberalna EP, država “noćni čuvar”
- 2) **Od 1914 – 1936.** – liberalizam sa naglašenim protekcionizmom
- 3) **Od 1936 – 1955.** – keynesijanska ekonomska politika
- 4) **Od 1955 – 1973.** – počinje prevladavati neoklasični pristup, zlatno doba
- 5) **Od 1973 – 1989.** - neoliberalizam i dužnička kriza
- 6) **Od 1990 – 2007/8** – globalni neoliberalizam s makroekonomskom stabilnošću
- 7) **Od 2008 – danas** - globalna kriza, anticiklične ekonomske politike

MAKROEKONOMSKE ŠKOLE

Danas govorimo o sedam najvažnijih (rivalskih) makroekonomskih škola i tri najvažnije faze u razvoju makroekonomije:

Tri najvažnije faze u razvoju Makroek.

- I) Klasični model XIV st.
- II) Keynesijanski model 1930-ih godina
- III) Nova klasična ekonomija od 1970 god.

Sedam makroekonomskih škola

- 1) Keynesijanska
- 2) Monetaristička
- 3) Nova klasična makroekonomija I
- 4) Nova klasična makroekonomija II
- 5) Novi keynesijansci
- 6) Novi austrijanci
- 7) Postkeynesijansci

EKONOMSKA POLITIKA U MODELIMA EKONOMSKOG RAZVOJA

Ekonomski modeli

- Ekonomska politika mora biti i kvantitativno određena (ekonometrijski, matematički, statistički).
- U tom kvantitativnom pristupu naglašeno mjesto imaju ekonomski modeli, koji dinamičkom analizom opisuju promjenu pojedinih makroekonomskih varijabli u vremenu, pri čemu su modeli rasta instrument makroekonomske analize.
- Ekonomski modeli predstavljaju pojednostavljenu sliku ekonomske stvarnosti, apstrakciju na kojoj se zasniva ekonomska teorija.
- **Modeli su izvedeni iz teorije**, iz odgovarajućih teorijskih pretpostavki, i služe ne samo da se određena pojava objasni, već, često, i da bude u funkciji rješavanja **određenih ekonomskih problema**.
- Njihova osnovna uloga je analitičko uprošćavanje problema-pojava u praktičnom životu. Model, pri tome, zamjenjuje pojavu i, kao formalizovani, hipotetički sistem, omogućava viši nivo apstrakcije u analizi čitave serije uzročno-posljedičnih veza, struktura, funkcija i njihovih pretpostavki.

- **Ekonomski modeli su, dakle:**
- **predstavljene slike ekonomske važnosti koje se izražavaju jezikom matematike i grafikona.**
- Model je skup jednačina kojima su izrađene međuovisnosti između ekonomskih varijabli, koje pojednostavljeno opisuju ekonomsku stvarnost.
- **Način izražavanja ekonomske teorije, koje sadrže naučno tumačenje zakonovjernosti razvoja.**
- Na taj način **teorija, metodologija i empirijska analiza čine nedjeljivu cjelinu.**
- **Cilj ekonomskih modela je prognoziranje budućeg razvoja i to u vremenu do 5 godina.**
- **Primjenjeni modeli obično sadrže područja investicija, potrošnje, dohotka i sl. Koriste se za simuliranje alternativnih rješenja u ekonomskim politikama.**

Ekonomska politika u modelima razvoja

- Tri su tipa modela razvoja koji bitno i različito opredjeljuju ekonomsku politiku:
 - liberalni
 - intervencionistički i
 - savremeno kombinovani.
- U tom kontekstu govorit ćemo o slijedećim **ekonomskim politikama u modelima razvoja**:
 - Ekonomska politika u liberalnoj ekonomiji
 - Materijalistička kritika kapitalizma (Marxov ekonomski model)
 - Keynsov model i politika intervencionizma
 - Harod – Domarov model rasta
 - Neoklasični model rasta
 - 3/31/2016 Kombinacije savremenih pristupa

Ekonomska politika u liberalnoj ekonomiji

- **Za liberalni kapitalizam smatra se da djeluje u uslovima savršene konkurencije i da je tržište u stanju da neprestano obezbjeđuje tržišnu ravnotežu (izjednačavanje ponude i tražnje) i punu zaposlenost.**
- **U takvom sistemu ekonomska politika nema veće značenje, odnosno država se ne miješa u privredu.**
- **Izuzetak predstavlja jednostrana fiskalna politika kojom država prikuplja novac.**

Marxov ekonomski model

Marxov ekonomski model je razvijen iz njegove kritike kapitalizma. Marx je ovaj model razvio na osnovu:

- **Odnosa proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa (razvoj proizvodnih snaga utiče na razvoj proizvodnih odnosa)**
- **Zakona tendencijskog pada profitne stope.**
- **Na osnovu organskog sastava kapitala Marx je izveo tendencijski pad profitne stope, što će po njemu biti sve manji podsticaj za održivost kapitalizma.**
- **stope eksploatacije radnika** (zbog koje se javljaju socijalna nezadovoljstva)
- **Iz ovih činjenica, kao i iz njegove kritike liberalnog kapitalizma, Marx je izvodio intervencionističke modele ekonomskog razvoja u ekonomskoj politici.**
- **Po dolasku na vlast, komunisti su bukvalno shvatili ovu Marxovu poruku, pa su svoje ekonomske politike u socijalističkim zemljama, u potpunosti formirali kao hiperintervencionističke (socijalistička država preuzima kontrolu nad cjelokupnom ekonomijom).**

Keynesov model

- Slično kao i Marx, **Keynes** polazi od kritike slobodnog tržišta, dokazujući da tržište nije sposobno automatski uspostavljati ravnotežu. **Međutim, za razliku od komunista, koji su zaveli sveopću kontrolu nad ekonomijom, Keynesov ekonomski model bazira se na intervencionizmu u smjeru djelovanja na agregatnu tražnju.**
- Keynes smatra da do neravnoteže dolazi usljed nedovoljne tražnje, pa ono što se država treba da radi jeste da djeluje (pumpa) na tražnju putem fiskalne i monetarne politike.
- **Keynesov model ekonomskog rasta pokazuje osnovne odrednice formiranja i raspodjele dohotka te nivoa zaposlenosti. Keynesov model razrađuje proces formiranja ponude i tražnje, kao i njihovo usklađivanje na tržištima roba, rada i kapitala.**

Harrod-Domarov model

Harrod-Domarov model rasta, razmatra pitanja pod kojim uslovima je privreda sposobna ostvariti *output* po nekoj konstatnoj stopi.

A odgovor se nalazi u jednakosti – stope štednje sa produktom kapitalnog koeficijenta i stope rasta stvarne radne snage. «Tada i samo tada privreda će imati ravnotežu kapitala i ponude radne snage, da bi postigao (dugoročni) uravnoteženi rast».

Model se temelji na sljedećim pretpostavkama: (1) Proizvodnja je funkcija dvaju faktora - rada i kapitala, i njihovo ulaganje podložno je konstantnim prinosima – kapitalni koeficijent (v) je konstantan, jer se zanemaruje uticaj monetarne politike i nema promjena u tehničkom progresu; (2) elastičnost supstitucije tih dvaju faktora jednaka je nuli; (3) faktor rad raste konstatnom stopom, koja se zove *prirodna stopa rasta*; (4) udio štednje je u fiksnom odnosu s realnim nacionalnom dohotkom privrede.

Harrod-Domarov model rasta je jedan od najviše korištenih modela, i to naročito za potrebe dugoročnih politika.

Neoklasični model rasta Soloua

Neoklasična teorija ekonomskog rasta nastaje kao kritička reakcija na Keynsijansku teoriju. Ona se bavi problemom uslova stabilnosti ravnotežnog rasta, koje Keynsijanska teorija nije u potpunosti uvažila.

Neoklasična teorija nastaje kao reakcija na keynesijansku (Keynesov model) i neokeynesijansku (Harod-Domarov model) teoriju.

Bavi se problemom uslova ravnotežnog rasta koje neokeynesijanska škola nije do kraja utvrdila. Prema neoklasičnoj teoriji, tržišni mehanizam pune konkurencije u teorijskim okvirima dugoročno samoregulativan (vraća proces ekonomskog rasta na dugoročnu ravnotežnu putanju ukoliko je on zbog nekih razloga iz nje izbačen).

Neoklasični pristup, kojega je razvio nobelovac R. Solou (Robert Solow), pretpostavlja da su cijene faktora proizvodnje u dugom roku fleksibilne te da reaguju na višak tražnje (dakle, moguća je supstitucija faktora, što znači da je u funkciji proizvodnje kapitalni koeficijent varijabilan). U dugom roku ravnoteža ustaljenog rasta, čemu zapravo neoklasična teorija teži, nalazi se u prilagođavanju zajamčenoj prirodnoj stopi.

Neoklasični model rasta Soloua

- Rješenje modela za ravnotežni rast glasilo bi:
- Ekonomski rast tokom XX stoljeća u razvijenim je zemljama, uglavnom, potvrdio opće zaključke neoklasičnog modela, i to zbog:
 - zbog rasta tehničke opremljenosti što je povećalo realne nadnice, ali ne i udio nadnica u nacionalnom dohotku jer su srazmjerno rasli i dohoci od drugih faktora proizvodnje;
 - odsustva dramatičnih dugoročnih promjena realnih kamatnih stopa, ali i značajnih kratkoročnih fluktuacija,
 - kapitalni koeficijent pokazivao je tendenciju pada dok su odnosi između investicija i štednje te GDP bili manje-više stabilni,
 - prosječnom padu GDP od 3 % na godinu najviše su pridonijele tehnološke inovacije. Pri toj stopi za udvostručenje GDP-a, prema *pravilu 72*, potrebne su 24 godine.

Kombinacija savremenih pristupa

U savremenoj ekonomskoj teoriji uglavnom je prihvaćen neoklasični model rasta, koji se kombinuje sa nekim elementima keynsijanskog intervencionističkog pristupa.

Pri tome, u savremenim ekonomskim politikama najvažnije su kombinacije monetarne i fiskalne politike uz stavljanje pažnje na:

- restruktuiranje privrede na makro i mikro aspekte,
- monetarističke koncepcije ukupnog pristupa ekonomskoj politici,
- racionalna očekivanja,
- ekonomije ponude.

**PRAVNI FAKULTET
UNIVERZITETA U TRAVNIKU**

PREDAVANJE - III / A

OSNOVNA PODRUČJA EKONOMSKE POLITIKE

Doc. dr. sc. Edin Arnaut

UVOD U (MAKRO)EKONOMSKE POLITIKE

Načinom i sadržajem aktiviranja države u privredama pojedinih zemalja bavi se naučna ekonomska disciplina pod nazivom **(makro)ekonomska politika**.

U najopćijem značenju ova dva izraza, (makro)ekonomska politika predstavlja **uticaj države na ekonomsku aktivnost**, odnosno: **«organiziranje i usmjeravanje tokova ekonomske aktivnosti u okviru jedne države.**

- Makroekonomsku politiku definiramo kao skup svih mjera usmjerenih na postizanje **poželjnih makroekonomskih ciljeva izraženo u makroekonomskim varijablama** kao što su: **ukupni nivo proizvodnje i dohotka, zaposlenosti, opći nivo cijena, itd.**
- **Poželjni makroekonomski ciljevi su:**
 - (1) Visoki nivo ukupne proizvodnje i dohotka,
 - (2) Visoka zaposlenost,
 - (3) Stabilnost cijena,
 - (4) Međunarodna razmjena

OSNOVNA PODRUČJA EKONOMSKE POLITIKE

Četiri osnovna područja

- 1) FISKALNA POLITIKA
- 2) MONETARNA POLITIKA
- 3) POLITIKA DOHODAKA I CIJENA
- 4) POLITIKA EKONOMSKIH ODNOSA SA INOZEMSTVOM

Uticaj na makroekonomska zbivanja

a) U kratkom roku

- ostvatanje makroekonomske stabilizacije
- stabilizacija kratkotrajnih kolebanja u proizvodnji, zaposlenosti i vcijenama

b) U dugom roku

- poticaj dugoročnih trendova u ekonomskom rastu
- povećavanje proizvodnje i
- podizanje životnog standarda)

FISKALNA POLITIKA

- **Uže i šire značenje fiskalne politike**
- **Sadržajno fiskalna politika se sastoji iz:**
 - (a) ***Politike javnih prihoda*** (ubiranja poreza i drugih dažbina)
 - (b) ***Politike javnih rashoda – državne potrošnje*** (troškovi državne administracije, vojske i policije; izgradnja puteva, škola i bolnica, i sl.)
- **Ciljevi fiskalne politike**
 - 1) ublažavanje makroekonomske nestabilnosti (neutraliziranje negativnih utjecaja poslovnih ciklusa)
 - 2) poticanje ekonomskog rasta uz postizanje visoke zaposlenosti i stabilnost cijena

FISKALNE FUNKCIJE

- **Alokacijska funkcija:** prikupljene javne prihode na optimalan način usmjeriti u javne rashode.
- **Distributivna funkcija:** preraspodjela (redistribucija) ostvarenog dohotka kako bi se ostvarila pravednost za društvo (socijalna funkcija).
- **Stabilizacijska funkcija:** intervencijama mjerama FP u slučaju makroekonomske neravnoteže .
- **Neophodno sinhronizovano i koordinirano djelovanje sve tri funkcije za vrijeme proračunskog perioda**

POLITIKA JAVNIH PRIHODA (POREZNA POLITIKA)

- **Punjenje javnih prihoda (80-90 % poreznih prihoda su porezi)**

- **Osnovni pojmovi**

porezi = javni (državni) prihodi koje država zakonski uvodi

porezna politika = mjere i propisi koji se vrši razrez i prikupljanje poreznih prihoda

poreski sistem = sve vrste poreza, doprinosa, taksi

- **Funkcija poreza**

$$T = T_a + tY$$

T = porez (tax)

T_a = zbroj poreza neovisnih o veličini domaćeg dohotka (porez na naslijeđe, na imovinu...)

tY = porezi koji ovise o domaćem dohotku/proizvodu (PDV)

POREZNA POLITIKA SE TEMELJI NA SLIJEDEĆIM NAČELIMA:

- **načelo koristi** po kojem se porez treba razrezati na pojedince srazmjerno njihovom korištenju javnih dobara,
- **načelo platežne sposobnosti** po kojem porezni obveznici plaćaju poreze srazmjerno njihovim platežnim mogućnostima,
- **načelo pravednosti**, koje se iskazuje kao načelo **vodoravne pravednosti**, po kome svi oni koji su jednaki trebaju biti i **jednako oporezivani**, i kao načelo **horizontalne pravednosti**, **prema kome pojedinci s različitom visinom dohotka trebaju biti različito oporezivani.**

U ODNOSU NA POVEĆAVANJE DOHOTKA ISKAZUJEMO ELASTIČNOST POREZA TEMELJEM ČEGA POREZE DIJELIMO NA:

(A) PROGRESIVNE POREZE, KOJI RASTU BRŽE OD DOHOTKA

(B) PROPORCIONALNE POREZE, KOJI RASTU SRAZMJERNO RASTU DOHODKA,

(C) DEGRESIVNE POREZE (KOJI RASTU SPORIJE OD DOHOTKA).

- **Poreska politika utiče na domaću agregatnu potražnju na dva načina:**

a) Veći porezi smanjuju dohodak stanovništvu i tako ostavljaju domaćinstva sa manje raspoloživog dohotka, smanjivajući njihovu potražnju (potrošnju) za dobrima i uslugama, što na kraju smanjuje ostvareni GDP. I suprotno, smanjivanje poreza utiče na povećavanje dohotka domaćinstava.

b) Porezi utiču na tržišne cijene, a time na poticaje i ponašanja ekonomskih subjekata. Npr. što su poduzetnici više oporezovani više će biti obeshrabreni da pokreću nove investicije, i suprotno ^{3/31/2016} tomé: smanjivanjem poreskih stopa daje poticaj poduzetnicima na nove aktivnosti i proširenje investiranja, što će dovesti do većeg GDP-a. ³¹

UTJECAJ PORESKE POLITIKE NA AD i AS

- **Porezi utječu na dohodak domaćinstava i potražnju (AS):**
 - **viši porezi smanjuju dohodak, smanjuju potražnju, smanjuju GDP**
 - **niži porezi povećavaju dohotkom povećavaju potražnje, povećavaju GDP**
- **Porezi utječu na tržišne cijene, a time i poticaje ekonomskih subjekata (AS).**

VRSTE FISKALNE POLITIKE

■ EKSPANZIVNA FISKALNA POLITIKA

- primjenjuje su u vrijeme depresije
- smanjivanje poreza (uvođenje manjih poreskih stopa) kako bi se povećala potrošnja stanovništva i investicije poduzeća

■ RESTRIKTIVNA FISKALNA POLITIKA

- primjenjuje su u doba prekomjerne ekspanzije i opasnosti od inflacije
- povećavanje poreza (uvođenje većih poreskih stopa) kako bi se smanjila potrošnja stanovništva i investicije poduzeća

OSTVARIVANJE FISKALNE POLITIKE

- **Ostvarivanje stabilizacijskih i razvojnih ciljeva fiskalna politika ostvaruje primjenom:**
 - a) automatskih stabilizatora**
 - b) diskrecionim mjerama fiskalne politike**

AUTOMATSKI STABILIZATORI

- **Automatski stabilizatori** = javni prihodi i rashodi koji služe - za održavanje makroekonomske stabilnosti bez posredovanja nosilaca ekonomske politike
- **Najznačajniji automatski stabilizatori**
 - 1) automatska promjene poreznih prihoda**

progresivno oporezivanje profita i dohodaka građana u uzlaznim fazama poslovnog ciklusa kada prijete opasnosti od inflacije
 - 2) transferna plaćanja (u vremenu silazne faze poslovnih ciklusa)**
 - naknade za slučaj nezaposlenih
 - ostale socijalne intervencije (programi porodične socijalne pomoći, zaštitne carine u poljoprivredi)

DISKRECIJONNA FISKALNA POLITIKA

- **Država mjenja porezne stope ili programe potrošnje kako bi neutralisala poslovne cikluse**
- **Mjere diskrecione fiskalne politike:**
 - 1) Javni radovi** – kapitalno intenzivni, dugotrajni projekti
 - samo u uvjetima duboke i dugotrajne recesije
 - u uvjetima kratkotrajne recesije JR nisu preporučljivi
 - 2) Programi javnog zapošljavanja**
 - programi kratkoročnog i privremenog zapošljavanja u javnom sektoru (prestaju kada se recesija savlada)
 - 3) Privremene promjene poreza na dohodak**
 - smanjenje poreznih stopa (u vrijeme recesije)
 - povećanje poreznih stopa (u vrijeme pregrijane ekonomije)
- Preporučuju se **kombinirana primjena automatskih stabilizatora i diskrecione fiskalne politike** u obliku obrasca “**fleksibilne politike**”

DRŽAVNI (JAVNI) PRORAČUN/BUDŽET

- **Državnim budžetom se formiraju javni prihodi i rashodi kojima se omogućava funkcioniranje države (formiranje budžeta se regulira najvišim zakonima)**
- **Budžet (lat. bulga = kožna torba) iskazuje svoje prihode i rashode za narednu fiskalnu godinu.**
- **Budžet se sastoji od 2 dijela:**
 - a) Općeg** – koji pokazuje ukupni iznos prihoda i rashoda, budžetske rezerve, prava i obaveze nadležnih organa u izvršenju budžeta i mjere za očuvanje budžetske ravnoteže
 - b) Posebnog** – u kome su taksativno navedeni:
 - **budžetski prihodi po izvorima (detaljna struktura budžetskih prihoda)**
 - **namjena trošenje sredstava po konkretnim budžetskim korisnicima**

Budžet u ekonomskom i pravnom smislu

- **U pravnom smislu** – budžet predstavlja zakonski akt (upravni akt, zakon) kojim predstavničko tijelo utvrđuje prihode i rashode tokom budžetske godine)
- **U ekonomskom smislu** – budžet predstavlja temeljni instrument kojim država utiče na privredne tokove i ponašanja ekonomskih subjekata
- Skup mjera i instrumenata kojima se postižu ciljevi budžeta naziva se **budžetska politika** (usvaja je Parlament)

UTJECAJ JAVNE POTROŠNJE NA DRUŠTVENI PROIZVOD (Y)

- Javna potrošnja u uvjetima dugoročne recesije ima **multiplikatorski efekat** na proizvodnju (slično investicijama)
- **Izlaz iz recesije**
- **Povećavanje svake od komponenti agregatne javne potrošnje** (privatne, budžetske doprinosi povećanju agregatne potražnje (AD))
- U zatvorenoj privredi **$AD = C + I + G$**
- **U grafičkom prikazu** porast javne potrošnje se prikazuje pomakom krivulje $C + I + G$ prema gore. Ravnoteža se ostvaruje na presjeku krivulje $(C+I+G)$ i linije 45 stepeni, na kome će ukupni izdaci **$(C+I+G)$ biti jednako društvenom proizvodu (Y)**
- Dok nije bilo I i G , agregatna potražnja bila je $AD = C$, a ravnotežni Y_1
Uvođenjem I u model, agregatna potražnja postaje $AD = C+I$, a ravnotežni proizvod se povećava na Y_2
- Povećavanje **agregatne potrošnje** sa G , **agregatna potražnja postaje $AD = C+I+G$, a ravnotežni proizvod raste na Y_3** Učinci javne potrošnje ostvaruju se samo u uvjetima recesije

Finansiranje budžetskog deficita

Kada država ostvari budžetski deficit mora ga pokriti. Načini pokrivanja – finansiranja budžetskog deficita su:

- (1) Povećavanje poreza
- (2) Državni javni dug
- (3) dodatna emisija CB
- (4) krediti ostalih monetarnih institucija

Povećanje poreza kao izvor pokrića budžetskog deficita

- Povećanjem poreza država može smanjiti ili otkloniti budžetski deficit.
- Dodatna poreska opterećenja utječu na smanjenje osobne potrošnje (C) i investicija (I), što smanjuje veličinu GDP.
- Oporezivanje je uvijek politički nepopularno.

Državni javni dug kao pokriće budžetskog deficita

- 1) **Izdavanje državnih dionica** (kojima se država obavezuje da će u određeno vrijeme i pri određenoj kamatnoj stopi vratiti svoje dugovanje (kamatna stopa na državne obveznice je obično veća od tržišne kamatne stope),
- 2) **Pozajmljivanje u inozemstvu** (ino - zaduživanje).

Dodatna emisija primarnog novca za pokriće budžetskog deficita

- Država, štampajući novac za financiranje svojih rashoda, uvećava novčanu masu, što dovodi do inflacije – kao nove vrste poreza – ***inflacioni porez***.
- Kada država “bez pokrića” štampa novac ona time umanjuje vrijednost (kupovnu snagu) novca koji se nalazi kod stanovništva i poduzeća.
- Dohodak koji se dobija od štampanja novca naziva se ***senjoraž (fr. seigniorage)***, odnosno carina na osnovu prava pd štampanja novca - ***Inflacioni porez***
- U tim okolnostima nastaje pojava ***bjekstvo od novca***

MONETRNA POLITIKA

- **Monetarna (novčana) politika** određuje količinu novca u opticaju, visinu kamatnih stopa i opseg kredita, čime država utičući na kamate i investicije, može osiguravati: visoku stopu zaposlenosti, nisku inflaciju, platnobilansnu ravnotežu i rast GDP-a.
- **Monetarnom politikom se snadbjeva privreda količinom novca** koja neće izazvati nikakve poremećaje, ili koji će umanjiti posljedice nedovoljne ili pretjerane količine novca u opticaju .
- Monetarnu politiku u svakoj zemlji neposredno provodi **Centralna (ili narodna, ili središnja) banka**.
- **Okolo uloge novca u privredi makroekonomisti imaju podjeljena gledišta:**
 - "novac nije važan" (klasici)
 - "novac je važan" (keynesijansci)
 - "samo je novac važan" (monetaristi)
- **Opća saglasnost:** novac utječe na ekonomska kretanja u kratkom roku i u situaciji kada je **stvarni GDP ispod potencijalnog GDP**

Vođenje monetarne politike

- **Centralna banka** može (pri konstantnoj brzini opticaja novca) voditi:
 - **ekspanzivnu,**
 - **restriktivnu i**
 - **neutralnu monetarnu politiku**
- **RESTRIKTIVNA MONETARNA POLITIKA** (politika "skupog novca")
 - provodi se u uvjetima prosperiteta (ekspanzije, vrha, pregrijana ekonomija) koji je potaknut monetarnim finansiranjem razvoja
 - smanjenje količine novca u opticaju (smanjenje novčane ponude)
 - povećavanje kamatnih stopa
 - posljedice: smanjenje investicija, smanjenje zaposlenosti, usporavanje rasta GDP-a
 - Novčana masa raste sporije od rasta GDP-a

Stabilizacijski utjecaj na privredu: više kamatne stope će obeshrabriti nove investicije i djelovati na smanjenje inflacije ali i na pad GDP-a

EKSPANZIVNA I NEUTRALNA MONETARNA POLITIKA

- **EKSPANZIVNA MONETARNA POLITIKA** (politika "jeftinog novca")
 - provodi se u uvjetima resecije
 - povećavanje količine novca u opticaju (povećavanje novčane ponude)
 - smanjenje kamatnih stopa
 - posljedice: povećavanje investicija, povećavanje zaposlenosti, rast GDP-a

Stabilizacijski utjecaj na privredu: manje kamatne stope će ohrabriti investicije i potrošnju, što vodi rastu ukupne proizvodnje, zaposlenosti i GDP-a

Novčana masa brže od rasta GDP.
- **NEUTRALNA MONETARNA POLITIKA**
 - provodi se u stabilnim uvjetima
 - ujednačen rast novčane mase sa rastom GDP

INSTRUMENTI MONETRNE POLITIKE

- Glavni instrumenti monetarne politike koje provodi Centralna banka su:

(1) Politika otvorenog tržišta

(2) Politika obaveznih rezervi banaka

(3) Politika diskontne stope

Politika obaveznih rezervi banaka

- Vodi se preko stope obaveznih rezervi koje predstavljaju minimalnu stopu rezervi gotovine koje poslovne banke moraju držati u odnosu na ukupne depozite (npr. 20 %).
- Minimalne stope obaveznih rezervi se **povećavaju** (čime se smanjuje novčana u opticaju) u slučaju da zemlji prijete opasnost od inflacije (npr. sa 20 na 25 %)
Poslovni sektor i domaćinstva teže dolaze do novca.
- **Minimalne stope obaveznih rezervi se smanjuju** (čime se povećava novčana u opticaju) u slučaju da je zemlja u recesiji (**npr. sa 20 na 15 %**), što pozitivno djeluje na rast investicija i potrošnju domaćinstava.
- Rjeđe se primjenjuje

Politika diskontne stope

- Primjenjuje se povremeno u **reguliranju ponude novca**, i to kako bi se **monetarna politika** uskladila sa drugim zemljama
- **Diskontna stopa predstavlja kamatnu stopu po kojoj CB pozajmljuje novčana sredstva poslovnim bankama**
- Poslovne banke uzimaju pozajmice od CB kada im nedostaju bankarske rezerve
- **Ako je diskontna stopa jednaka tržišnoj kamatnoj stopi to daje sigurnost poslovnim bankama da plasiraju svoja sredstva sve do visine obaveznih rezervi**
- Ako CB želi smanjiti ponudu novca (u uvjetima "pregrijane ekonomije") tada ona povećava **diskontnu stopu** na višu razinu od **tržišne kamatne stope**
- Ako CB želi povećati ponudu novca (u uvjetima recesije) tada ona **smanjuje diskontnu stopu** na nižu razinu od **tržišne kamatne stope**

Politika otvorenog tržišta

(operacije na otvorenom tržištu)

- Primarni način reguliranja novčane mase, provodi se gotovo svakodnevno.
- Operacije kupovanja i prodaja vrijednosnih papira (najčešće kratkoročnih i/ili dugoročnih državnih obveznica) ili deviza.
- Prodajom kratkoročnih i/ili dugoročnih obveznica i deviza se povlači novac iz opticaja i tako smanjuje agregatna ponuda novca (kako bi se uklonio višak novac i spriječila inflacija).
- Kupovinom kratkoročnih i/ili dugoročnih obveznica i deviza se povećava novac u opticaju (što je ravno emisiji primarnog novca) čime se smanjuje kamatna stopa i povećava ponuda novca (koja služi povećavanju investicija i likvidnosti privrede)

HVALA NA PAŽNJI!!!!!!